

חצור המדינית –

קשרים, קושרים, בריתות ומדנים בתקופה הכנענית

מטרות השיעור

- 1) הבנת המבנה החברתי של הכנענים ערב כיבושי יהושע.
- 2) הבנת המושג ממלכה כפי שמופיע בספר יהושע, בהתאם לממצא הארכאולוגי.
- 3) הבנת מעמדה של העיר חצור בקרב ערי כנען.
- 4) הבנת מעמדה של העיר חצור בקרב האימפריות השכנות.
- 5) הסקת מסקנות הנובעות מממצא ארכאולוגי כגון תעודות עתיקות, מבנים וחפצים.

פתיחה

”חצור ראש כל הממלכות האלה” (יהושע י-יד): כך מתוארת חצור הכנענית בפיו של כותב ספר יהושע. כדי להבין את פרוש המשפט עלינו לגלות מהי ממלכה כנענית.

לדעתכם, מהי ממלכה? ומדוע נאמר שחצור היא ראש כל הממלכות? האם עיר יכולה להיות ממלכה?
בואו ונגלה מדוע זכתה חצור לתואר זה.

גוף השיעור

לדעתכם, מה מאפיין ממלכה?

מלך, שרים, צבא, ממשל עצמאי, שטח נרחב...

אילו ממלכות גדולות אתם מכירים במזרח העתיק?

תשובה: אשור, בבל, מצרים...

כיצד אנו יודעים שהן היו ממלכות גדולות?

תשובה: במקומות אלו נמצאו שרידים ארכאולוגים של ערים גדולות; התנ"ך מספר על פרעה מלך מצרים, ועל מלכי בבל ואשור, הכובשים הגדולים. אם כן, עלינו לחפש רמזים לעצמתה של חצור בשרידים הארכאולוגים ובמקורות הכתובים. כאז גם היום, נהגו מלכים וממלכות לכתוב מכתבים אלו לאלו, לשלוח שליחים ושגרירים, לכרות בריתות ולצאת למלחמות. בסיוורנו בחצור נמצא רמזים שונים, ממצאים שיגלו לנו מה היה מעמדה של חצור הכנענית, האם הייתה ממלכה, האם הייתה חזקה, ומה היו הקשרים בינה לבין הארצות הגדולות מסביב והערים האחרות בכנען.

חצור בתעודות מארכיון מארי

משימה לתלמיד

קראו את הערך [וודו נגד חצור](#).

בסביבות 1900 לפנה"ס התקיים במצרים טקס כישוף כנגד אויביה. במהלך הטקס שברו כלי חרס ועליהם שמות של אויבי מצרים, כדי שיישבר כוחם. על אחד מכלים אלו הופיע שמו של מושל חצור, גת'י. שימו לב! בכתבי המארות מדובר על מושל חצור ולא על מלך – אכן, בתקופה זו חצור עדיין לא הייתה ממלכה.

לדעתכם, מדוע טרחו המצרים, שהיו ממלכה אדירה הנשלטת ע"י פרעה, להגן על עצמם

בכישוף מפני חצור ואנשיה?

נראה שפחדו מפניהם, כי חצור ואנשיה חזקים.

במכתב מארכיון מארי, פקיד בבלי מודיע למלך העיר מארי: "קבוצת שליחים מחצור וקטנה (שם של עיר) הגיעה הלום. שני שליחים מבבל שזה זמן רב מתגוררים בחצור, ואיש אחד מחצור המלווה אותם, חוצים לבבל."

לדעתכם, מה תפקידם של השליחים מבבל הגרים בחצור?

שגרירים.

לדעתכם, מה טיב היחסים בין חצור לבבל בתקופה זו, אם לבבל יש שגרירים בחצור?
יחסי ידידות. אין כיבוש, אינטרסים הדדיים. (כדאי לתת דוגמאות לאינטרסים ולנסות לשער
מה האינטרס המשותף לבבל וחצור).

מה ההבדלים בין יחסי מצרים וחצור בסביבות 1800–1900 לפנה"ס, ליחסים בין בבל וחצור
בזמן זה?
היחסים עם בבל ידידותיים ובעלי עניין משותף והיחסים עם מצרים עוינים.

מידע למורה

מצרים, בהסתמכה על מדבר סיני, לא פנתה להתרחב צפונה כדי להגן על גבולה. בסביבות
1600 לפנה"ס כבשו עמים כנעניים את הדלתא של מצרים, אך גורשו בידי המצרים. לאחר
מכן הקפידה מצרים לשלוט בכנען הן כדי למנוע כיבוש כנעני נוסף הן בתור חיץ מהממלכות
הצפוניות החזקות כגון ממלכת החתים, שהיו להן זיקה והשפעה על ממלכות כנען.

חצור בתעודות מארכיון אל עאמרנה

משימה לתלמיד

קראו את הערך "[חצור בתעודות אל עאמרנה](#)".
ארבע מאות שנה חלפו ואנו בסביבות 1400 לפנה"ס. מתלונותיהם של מלכי כנען זה על זה
אנו למדים כיצד התארגנו הממלכות בכנען, ומה היו הקשרים ביניהן ובין פרעה שליט מצרים.
לפניכם מספר קטעים מהארכיון.

1. עבד תרשי מלך חצור כותב למלך מצרים: "זכור נא אדוני המלך את כל אשר
נעשה נגד העיר חצור – עירך – ונגד עבדך".

מדוע מלך חצור כותב שהעיר חצור היא עירו של מלך מצרים?
בימים אלו היו מלכי כנען 'וסאלים' (צמיתים) של מצרים.

מידע למורה

בתקופת הברונזה המאוחרת נשלטו ערי כנען בידי מלכים או מושלים כנענים, אך שליטים אלו היו קשורים בחוזים עם מלך מצרים. בעבור עצמאותם היחסית היו מלכים אלו מחויבים לשמור אמונים לפרעה בעת מלחמה, לעזור לו במערכות צבאיות הן באספקת חיילים הן באספקת ציוד, ולהעביר למצרים סחורה נדרשת. למעשה, פרעה המצרי היה שליט כנען.

2. במכתב שכתב מלך העיר צור (לבנון) למלך מצרים, הוא מתלונן: "מלך חצור נטש את עירו והצטרף אל חבירו". בהמשך כתוב: "ידע נא המלך (של מצרים) כי הם (החבירו) עוינים את המפקח (המפקח של מלך מצרים) אדמת המלך (מלך מצרים) נופלת לידי החבירו".

כיצד מלך העיר צור מכנה את שליט חצור?

מלך.

מה תוכן המכתב?

מלך צור טוען שמלך חצור הצטרף לקבוצה הנקראת חבירו, המורדת במלך מצרים ולוקחת בכנען אדמות השייכות לו.

3. במכתב שכתב איאב, שליט העיר עשתרות שבעבר הירדן, למלך מצרים, הוא מתלונן: "האיש של חצור לקח ממני שלוש ערים".

מה פירוש הדבר, שלשליט עיר אחת כמו עשתרות היו שלוש ערים אחרות? מדובר בעיר ששימשה ממלכה החולשת על ערים אחרות באזור (כמו 'פוליס' יוונית).

לדעתכם, האם הייתה חצור עיר חזקה בתקופה זו? כיצד הגעתם למסקנה זו?

שליט חצור מרשה לעצמו לקחת ערים מממלכות שכנות, אף על פי שגם הוא וגם הערים השכנות הן 'וסאלים' (צמיתים) של מצרים. חצור מנהלת את ענייניה בחופשיות וללא מורא משלטון-העל המצרי.

מתוך מכתבי עאמרנה מצטיירת תמונה, לפיה הערים בכנען מסודרות בתור ערי ממלכה שתחתיהן ערים חלשות מהן, וכולן יחד 'וסאליות' של מצרים. שליטי הערים מנסים להגדיל

מלך חצור הוא היחיד מבין מלכי כנען המכנה עצמו מלך בפני פרעה המצרי. זה תוארו גם בפי שליטי הערים האחרות, דבר המעיד על עצמתה של חצור.

חצור במקרא

"ויהי כשמע יבין מלך חצור וישלח אל יובב מלך מדון ואל מלך שמרון...ויועדו כל המלכים האלה ויבאו...להלחם עם ישראל" (יהושע יא א-ה)

מה יזם מלך חצור ומה אפשר להסיק על מעמדו בכנען מפסקה זו?
היזמה כללה הקמת קואליציה של מלכים כנגד יהושע. נראה שמלך חצור היה מלך ראשי ביניהם והיו לו בעלי ברית רבים.

רמזים בממצא הארכאולוגי

עצמתה של עיר נמדדת גם במבנים שבה. מבנים שמנהלים בהם את ענייני המדינה נקראים מבנים ממלכתיים – השייכים לממלכה.
היכן היו, בדרך כלל, המבנים הממלכתיים של המדינה?
בעיר הבירה.

אילו מבנים ממלכתיים אתם מכירים בירושלים?
בית הנשיא, הכנסת, בית המשפט העליון, משרדי הממשלה...
בימי קדם לא היו מוסדות דמוקרטיים כמו בימינו. הערים והממלכות נשלטו בידי מלכים. גם לכהנים היה כוח רב והם אגרו במקדשיהם עושר גדול. המקדשים הגדולים היו ממלכתיים גם הם.

משימה לתלמיד

היכנסו [למאגר המידע](#) וחפשו מבנים שהיו עשויים לשמש מבנים ממלכתיים בתקופה הכנענית התיכונה ובתקופה הכנענית המאוחרת. ערכו רשימה של ארבעה מבנים לפחות.

בימי קדם שימש המלך גם מושל, גם שופט ולעתים גם כוהן. [חותמות הגליל](#) ו [החרפושיות](#) שהתגלו בארמון מעידים שנחתמו שם מסמכים רבים: אולי מכתבים לארצות אחרות, אולי מכתבים לממלכות שונות ואולי פסקי דין מקומיים.

לדעתכם, מה עוד יכול להעיד על חוזקה של מדינה?
צבא חזק, יכולת להגן על עצמה מפני אויבים.

משימה לתלמיד

חפשו ביצורים מן התקופה הכנענית התיכונה והמאוחרת [במאגר המידע](#). מצאו שני סוגי ביצורים לפחות.

מלבד ביצורים הצטיין צבאה של חצור בנשק מעורר אימה כמו מרכבות מלחמה, ככתוב: "ויצאו הם וכל מחניהם עמם עם רב החול אשר על שפת הים לרב וסוס ורכב רב מאד" (יהושע יא ד). עצמת צבאה וביצוריה של חצור מעידות על גדולתה.

סיכום

התקופה הכנענית של חצור, שיש לנו ידיעות עליה ועל מעמדה, נמשכה בערך מ-1900 לפנה"ס ועד 1300 לפנה"ס. מן התעודות ומן הממצאים הארכאולוגיים, מתברר שחצור הייתה עיר מרכזית וחזקה בין שכנותיה הכנעניות, עיר שהמעצמות הגדולות מצפון ומדרום לה הכירו בחשיבותה והזכירו אותה רבות בכתביהם. חצור זכתה לחופש פעולה גדול בתחילת האלף השני, ונראה שהייתה עיר עצמאית. לקראת סוף האלף השני לפנה"ס הייתה חצור תחת שליטה מצרית יחד עם שאר ערי כנען, אך עדיין שמרה על חוזקה אל מול שאר הממלכות המקומיות. את העיר החזקה הזו פגש יהושע בבואו לכבוש את הארץ, ולא לשווא כינה אותה הסופר "ראש כל הממלכות האלה".